

LITERARNA PERSPEKTIVA ŠALAMUNOVEGA PESNIŠKEGA DISKURZA SKOZI SLOVENSKO IN TUJEJEZIČNO LEKSIKO

Vesna Mikolič

Fakulteta za humanistične študije, Koper
Znanstveno-raziskovalno središče, Koper

UDK 821.163.6–1.09Šalamun T.:81'373=163.6=111

V prispevku na osnovi meddisciplinarnega pristopa literarne pragmatike predstavljamo jezikovno-kulturno specifično poezije Tomaža Šalamuna. S pomočjo avtomatskega luščenja besed iz izbranega korpusa njegove poezije in izdelavo frekvenčnih list posameznih leksemov ugotavljamo, kako se avtorjeva perspektiva oziroma ilokucijska sila izražata skozi slovensko leksiko in kakšno vlogo pri tem igrajo citatni vložki v tujih jezikih.

literarna pragmatika, medkulturna pragmatika, literarna perspektiva, ilokucijska sila, izrazi moči

The article presents the linguistic and cultural specifics of the poetry of Tomaž Šalamun on the basis of the interdisciplinary approach of literary pragmatics. With the help of automatic word extraction from a selected corpus of his poetry and with the formation of separate lexeme frequency lists we determine how the author's perspective and illocutionary force are lexically manifested in Slovene and what role foreign language quotations play.

literary pragmatics, intercultural pragmatics, literary perspective, illocutionary force, hedges

1 Teoretska izhodišča in metode

Literarna pragmatika, ki se osredotoča na odnos med tvorcem in naslovnikom v literarnem kontekstu, pri besedilni analizi na mesto poetike besedila vpeljuje poetiko literarnega sporazumevanja. Po B. Kalenič Ramšak idr. (2013: 115–116) tak pristop k literarnemu in s tem tudi pesniškemu besedilu temelji na stališču teorije govornih dejanj, znotraj katere je pesniško besedilo performativno govorno dejanje, ki priznava estetsko raven sedanje izkušnje in obenem predvideva možnost drugačnega sveta. Levin (v: Kalenič Ramšak idr. 2013: 116) ugotavlja, da lahko kontekst vsake pesniške izjave opišemo s stavkom »zamišljam si sebe in vabim tebe, da si zamisliš svet, v katerem ...« Za performativnost gre zato, ker se dejanji »zamišljanja« in »vabljenja« dejansko izvajata, ne le izrekata. Površinska struktura pesmi sicer večinoma zabriše ta globlji stavek, vendar pa ta implicitna ilokucijska sila poezije ostaja bistvena za bralčevo razumevanje poezije in njene vrednosti. Namen poezije je torej ustvarjanje novih svetov ter možnost novih odnosov in pomenov med subjektom in svetom (prav tam: 116).

Če v poeziji prihaja do stika različnih jezikov in kultur, kot je to v primeru Šalamunove poezije, je proces ustvarjanja novih svetov še kompleksnejši, saj se »zamišljanje« in »vabljenje« uresničujeta v več jezikih, s čimer se lahko spreminja tudi ilokucijska sila. To je zanimivo tudi za medkulturno pragmatiko, ki se ukvarja s kontrastivno pragmatično-semantično analizo, največ pozornosti pa posveča kulturno pogojenima konverzacijskemu slogu in ilokucijski sili.

Podobno kot v neumetnostnih besedilih (gl. Mikolič 2005; 2007a; 2007b) lahko torej tudi v poeziji opazujemo, kako avtor oblikuje stališča lirskega subjekta, kakšen je njegov odnos do propozicijske vsebine in do naslovnika/bralca, kako oblikuje specifičen umetnostni slog, ki ga lahko primerjamo s konverzacijskim slogom v neumetnostnih besedilih. Tudi v poeziji nas lahko zanima, katera jezikovna sredstva uporablja, da bralca prepriča: ali z modifikacijo moči (angl. *hedging*) svoje pesniške izjave krepi ali šibi, ali dialog z naslovnikom zapira ali odpira. Pri tem Skommer (v: Klančar Kobal 1998: 371) poudarja, da z modifikacijo moči zaznamujemo stopnjo, ki razlikuje avtorjev/sporočevalčev odnos do zunajjezikovne dejanskosti od nevtralnega odnosa. Na drugi strani pa Brown-Levinsonova vljudnostna teorija izpostavlja odnos do naslovnika in pri tem poudarja, da so omejitve, šibitve odpiranje prostora za aktivnost, odziv, ugovor naslovnika (Brown, Levinson 1987). Toporišič (2000: 491–533) v svoji analizi modifikacij propozicije navaja tudi taka jezikovna sredstva, ki vplivajo na moč oz. intenziteto pomena, zato jih lahko imenujemo modifikatorji/izrazi moči (ang. *hedges*).

V naši diskurzivni analizi nas je zanimalo, kateri izrazi moči prevladujejo v Šalamunovi poeziji, jačitelji ali šibitelji. Tudi od tega je odvisno, ali se njegov lirski subjekt skozi jezik oblikuje kot »vsevedni lirski subjekt« ali pa, nasprotno, pesnik z izbranimi jezikovnimi sredstvi bralcu dopušča možnost drugečnega pogleda. Wierzbicka (2003: V–VIII, 282–284) poudarja pomen novih analitskih metod in orodij, ki pri semantično-pragmatični analizi omogočajo metodološko natančnost in spoznavno utemeljenost, zato smo se tudi pri naši raziskavi odločili izdelati delovni korpus Šalamunove poezije.

1.2 Priprava gradiva in avtomatsko luščenje besed

Analizo smo omejili na knjižni izbor Šalamunovih pesmi *Kdaj* (2011), ki predstavlja »doslej najbolj obširen izbor iz pesniškega opusa Tomaža Šalamuna« (iz besedila na zavihku knjige). Izboru iz 41 objavljenih pesniških knjig so dodane še nove, do časa izdaje neobjavljene pesmi. Zbirka je bralcem dostopna v izposojno prek sistema Bibloss. V dogovoru z enim od urednikov zbirke Alešem Štegro in ob pomoči jezikovnega tehnologa Jerneja Vičiča smo se odločili za poskus obdelave elektronske knjige. Elektronska različica zbirke je dostopna v formatu epub z avtorsko zaščito Adobe DRM; za naše potrebe smo izvozili samo besedilo. Besedilo smo lematizirali in oblikoskladenjsko označili z orodjem totale (gl. Erjavec idr. 2005). Tako označeno besedilo nam je omogočilo enostavno luščenje spiskov besed, saj smo besedne oblike lahko družili po lemah in jih nato preštevali. Oblikoskladenjske oznake pa so nam omogočile izdelavo frekvenčnih list za določene skupine besed.

Uporabljeni orodja so vsa del osnovnega nabora GNU/Linux ukazov, kot so *sort*, *uniq*, *cut*, nekaj pa je bilo tudi preprostega programiranja v programskem jeziku *awk* (gl. Vičič idr. 2014). Pri analizi tujejezičnih citatov smo te ročno označevali in šteli.

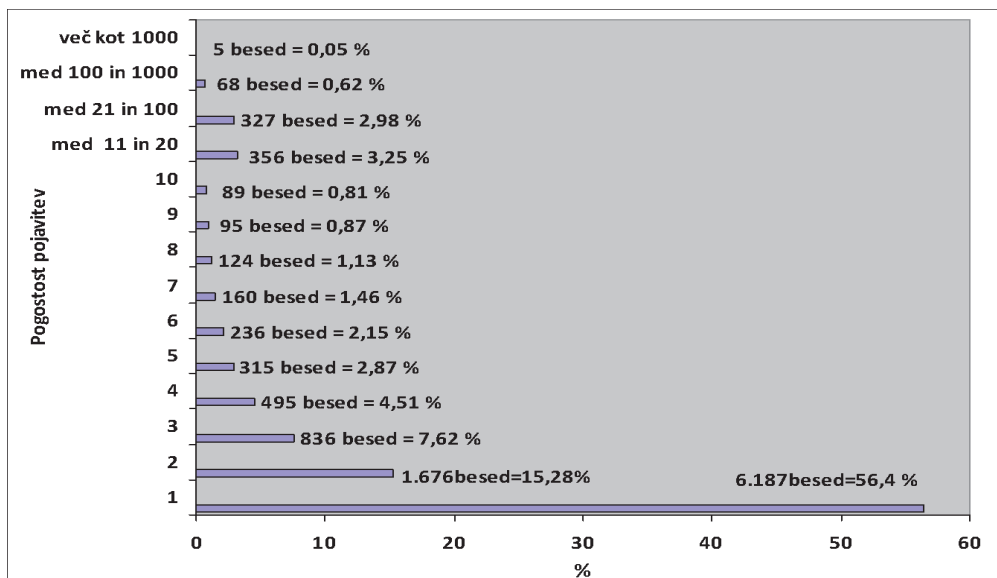
2 Šalamunovo neoavantgardno ustvarjanje sveta

Način ustvarjanja novih svetov je gotovo povezan z osebno poetiko in poetiko/poetikami obdobja, ki mu ustvarjalec pripada. Kot ugotavlja Kovač (2014: 38–40, 47–50), je Šalamunova neoavantgardna poezija nastajala na prelomu neomodernizma in postmodernizma, zaradi česar so že v prvih zbirkah prisotni ludistična igra jezika, ironija, svobodni miselni tok in načelo svobodnih asociacij, sredi katerih stoji svoboden lirski subjekt, ki suvereno ustvarja svoj svet s prodiranjem v sveti prostor jezika. Že sredi 70. let pa se temu že pridruži »postmodernistično kopičenje podob iz različnih referenčnih virov« (Poniž v: Kovač 2014: 39), s čimer se lirski subjekt ustvarja skozi druge avtorje, se samouresničuje na osnovi tradicije in se zaveda neobhodnega sprejemanja odgovornosti živega boga, ki deluje skozi ljubezen, dobroto in medsebojno pozornost. Poleg te dvojnosti je pogosto prisotno tudi obračanje na drugega, namišljenega drugega, postavljanje neosebne vprašanje, t. i. funkcija druge osebe (Komelj v: Kovač 2014: 39), s katero avtor izraža razkol med realnim subjektom in njegovo fantazmo. Ta razcep med realnostjo in fikcijo, to distanco tradicionalne literature pa Šalamun povsem preseže, saj je njegovo življenje samo »že poezija in je samo ljubezen do ženske in je ekstatična vznesenost nad samim seboj« (Debeljak v: Kovač 2014: 40). Čeprav je Šalamunov samozavestni subjekt križišče različnih identitet (Novak Popov v: Kovač 2014: 47), pa je torej celotno njegovo pesništvo vzpostavljeno kot »čista poezija«, tako kot lahko govorimo o »absolutni glasbi« in »absolutni umetnosti« nasploh, pesniku je omogočeno, da razume govor svoje poezije kot edini resnični govor, ki teži k celoviti izkušnji sveta (Kovač 2014: 47–48).

Ali torej v primeru Šalamunove poezije še lahko govorimo o zgoraj pojasnjeni performativnosti poezije, izraženi v stavku »zamišljam si sebe in vabim tebe, da si zamisliš svet, v katerem ...«? Kako se v jeziku kaže brezkrumpomisno preseganje te konstitutivne razlike med realnim in fiktivnim, značilne za tradicionalno literaturo?

3 Jezikovni izraz Šalamunove »čiste poezije«

Jezikovna analiza na osnovi avtomatskega luščenja besed iz korpusa Šalamunove poezije je najprej – ne presenetljivo – pokazala na leksikalno bogastvo in raznolikost besedišča.

Slika 1: Delež besed (lem) v korpusu Šalamunove poezije glede na pogostost pojavitev

Od skupaj 10.969 lem, tj. osnovnih oblik besede, ki se lahko pojavljajo v različnih slovničnih oblikah, se jih kar 6187 ali 56,4 % pojavi samo enkrat, samo 15,28 % dvakrat, 7,62 % trikrat, 4,51 % štirikrat, 2,87 % petkrat, 2,15 % šestkrat, besed, ki se pojavljajo več kot šestkrat, pa je vsega skupaj 11,16 %. Seveda bi bilo zanimivo Šalamunov korpus s tega vidika primerjati s korpusi drugih slovenskih pesnikov, pa vendar se zdi, da taka razvrstitev pogostosti oziroma redko ponavljanje posameznih besed kaže na izjemno bogastvo Šalamunovega leksikona, kar nedvomno potrjuje pesnikovo hotenje z jezikom ustvarjati lastni svet. Na to kažejo tudi številne novotvorjenke ter manj znane slengovske in žargonske besede, kot so *strezaurirano*, *razroštano*, *ščep*, *kugel*, *diatrib*, *šnale*, *spravje*, *trimati*, *potemplala*, *diskali smo*, *zglotiraj se*, *nobilitirajo*, *njušen*, *ulizice*, *marmelira*, *inkrustiran*, *turmalin*, *zariglana*, *ripsal se bom*, *gliptoteka*, *krakelure*, *krokotlička*, *trepaniram*. Ob teh se včasih pojavlja tudi splošno in pokrajinsko pogovorno, največkrat primorsko besedje, tudi vulgarizmi, kot so *šlahuh*, *frižider*, *magari*, *škovacín*, *madraci*, *drajsaš*, *flajda*, *razštelana*, *mafiozo*, *kišta*, *kariola*, *mona*, *drek*, *poscal*.

Prav zaradi te raznovrstnosti besedišča še bolj izstopajo besede, ki se ob predvidljivo številnih pojavitvah slovničnih besednih vrst pogosto pojavljajo in imajo za Šalamuna nedvomno poseben pomen. Besede, ki se pojavljajo več kot tisočkrat, so glagol *biti* (6366), veznik *in* (2273), povratno osebni zaimek *se* (1971), veznik *v* (1685) in osebni zaimek *jaz* (1097). V tej skupini je torej le pet besed, ki so v glavnem predvidljive slovnične besedne vrste,¹ modifikatorjev moči še ni. Na seznamu med

¹ Edina polnopomenska besedna vrsta v tej skupini je osebni zaimek *jaz*, včasih je polnopomenski tudi glagol *biti*, kar je oboje za lirski besedila dokaj predvidljivo. Kljub temu bi primerjalna analiza lahko razkrila poseben pomen predvsem osebnega zaimka *jaz* pri oblikovanju literarne perspektive v različnih pesniških diskurzih.

besedami, ki se pojavljajo med 100- in 1000-krat, zasledimo še nekatere druge slovnične besedne vrste, in sicer veznike in predloge, od členkov pa poleg nikalnice *ne* najdemo samo naslednje: *še, tudi, samo, že*. Od polnopomenskih besednih vrst so poleg celostnih (*ves, vsak*), osebnih (*on, ti*), svojilnih (*moj, svoj, tvoj*), kazalnih (*ta, tisti, tu, tako*), vprašalnih (*kaj, kdo, kako, zakaj*) in drugostnih (*drug*) zaimkov v tej skupini samo še naslednje polnopomenske besede: *imeti, iti, človek, reči, videti, bel, roka, lahko, vedeti, potem, gledati, voda, dati, svet, oči, sonce, priti, glava, bog, telo, sam, leto, zdaj, en*. Ugotovimo torej lahko, da je v tej drugi skupini med najbolj pogostimi besedami kar nekaj izrazov moči, ki nastopajo predvsem kot jačitelji (oba celostna zaimka, vsi štirje členki, prislov *lahko* in zaimek *tako*), medtem ko tipičnih šibiteljev med najpogostejšimi besedami sploh ni.

Daleč najpogostejši modifikator je zaimek *ves* (323 pojavitev v pridevniški in samostalniški rabi ter različnih oblikah po spolu, številu in sklonu; k temu lahko prištejemo še 52 pojavitev v prislovni rabi, kot npr. v Deske manihejcev (Šalamun 2011: 380): »uporabljajo vse do orgazma«, ki ima po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ) več pomenov, povezanih s tem, da izraža ali poudarja polno, največjo mero, količino česa, brez kakršnekoli omejitve. Podoben pomen, da za nekoga/nekaj neki pojav velja brez izjeme, ima po SSKJ zaimek *vsak*, ki se spet v različnih slovničnih oblikah v opazovanem korpusu pojavi 119-krat, pogosto sta v isti pesmi rabljena oba zaimka ali pa se večkrat ponovita: »Tapeciraj se bom *vsak* dan [...] Potem bom *vse* zažgal. [...] Ostali bodo samo žebli, / spajkani, zarjaveli *vsi*. / Tak bom ostal. / Tak bom *vse* preživel« (prav tam: 13).

Prav tako je izrazit jačitelj pomena členek *tudi* (187 pojavitev), ki po SSKJ v vseh pomenih poudarja, krepi povedano oziroma izraža razširitev, dodajanje pomena. V isti pesmi se lahko pojavi večkrat ali pa gre za podvojitve, pogosto v zvezi *tudi jaz*: »*Tudi jaz, tudi jaz* sem veslal po reki navzgor že na / tem svetu« (prav tam: 564). V Aleksandrijskem kvartetu (prav tam: 771–773) se v različnih pomenskih odtenkih pojavi celo sedemkrat.

Členka *še* in *že* imata po SSKJ več pomenov, vezanih na časovne relacije glede na trenutek govorjenja, obenem pa lahko oba členka poudarjata pomen besede, na katero se nanašata. V Šalamunovih pesmih sta sicer členka rabljena tudi za izražanje časovnosti, vendar v teh primerih prav tako s poudarno vlogo, ki se izraža tudi v ponavljanju teh dveh členkov in v njihovih pogostih zvezah z drugimi jačitelji (*še nešteto, še vedno, le še, samo še, še bolj, še naprej, še in še, še nikoli, še + primernik; že zelo, že precej, že preveč, že od, že davno, že zdavnaj, že veke, že + števnik, velelnik + že enkrat*): »Ezop, *že* ta je blazen. *Še bolj* blazen pa je njegov jezik« (prav tam: 60); »*Še* je prostor za zlate duri, / *še* je prostor za temo princa. [...] *Še* so line, so line, so line pod lipo, / v lini pod lipo so črne ladje. / *Še* se valovi razbijejo kot šepet, / v krila se vtisnejo kot rum, triumf« (prav tam: 239).

Podobno ima tudi načinovni zaimek *tako* v opazovanem korpusu različne pomene, vezane na način dejanja, zelo pogosto pa izraža veliko mero ali stopnjo upovedenega in s tem okrepi pomen: »*tako* važno« (prav tam: 70), »*tako* hudobni« (prav tam: 76).

Prislov *lahko* in členek *samo* sta sicer lahko jačitelja ali šibitelja, a v Šalamunovi poeziji se tudi ta modifikatorja pojavljata predvsem kot jačitelja. *Lahko* se tako le redko pojavlja kot »omiljena nujnost, potrebnost« ali »omejitev, zadržanost priznanja«, kar bi lahko pomen ošibilo; največkrat je to naklonski izraz »zmožnosti, sposobnosti za kako dejanje«, tudi kot »možnosti uresničitve dejanja ali stanja« (po SSKJ): »[K]oga je vprašal bog / ko je ustvaril metulja takega kot je / ko bi mu pa *lahko* naredil noge s 15 cm v prerezu« (Šalamun 2011: 8).

Samo pri Šalamunu nastopa kot členek, ki po SSKJ izraža »omejenost na navedeno« ali »popolno omejenost na navedeno dejanje«, s čimer izpostavi edinstvenost, ekskluzivnost upovedene stvarnosti, redko pa vsebuje druge pomene, ki bi pomen šibili (po SSKJ »spodbudo«, »ugibanje«, »pogojenost«, »zadovoljnost, začudenje, zaskrbljenost«): »[S]*samo* to veš / da moraš« (prav tam: 4).

Lahko in *samo* nastopata tudi kot istovrstna modifikatorja, ki se dopolnjujeta v jačanju moči pomena: »Sneg pred hišo *lahko* skida *samo* bog« (prav tam: 68).

Tudi analiza nadaljnjih modifikatorjev moči, ki se v korpusu ponavljajo, a se ponovijo manj kot stokrat, kaže, da razen maloštevilnih šibiteljev (nedoločnih zaimkov *nekaj*, *nekdo*, *nekakšen*, poljubnostnih zaimkov *kakšen*, *kak*, *karkoli*, *kdorkoli*, prislovov *včasih*, *malo*, *manj*, *parkrat*, *skoraj*, *nekako*, *relativno*, členkov *morda*, *mogoče*, *verjetno*) prevladujejo izraziti jačitelji (prislovi *veliko*, *več*, *preveč*, *bolj*, *najbolj*, *vedno*, *nikoli*, *nikdar*, *čisto*, *dovolj*, *neprestano*, *zmeraj*, *večno*, *zelo*, *strašno*, *popolnoma*, *blazno*, *neverjetno*, *izredno*, *natančno*, *jasno*, *ravno*, *dosti*, *nešteto*, *povsod*, *nikjer*; členki *res*, *zares*, *sploh*, *niti*, *le*, *absolutno*, *sigurno*, *vsekakor*; nikalni zaimki *nič*, *nihče*, *noben*, *nikakršen*, celostni zaimek *oba*, pridevniki *strašen*, *edini*, *velik*, *največji*, *ogromen*, *čist*, *večen*, *neskončen*, *prelep*, *neverjeten*, *fantastičen*, *najboljši*, *neznosen*, *neznaten*, *sam*, števniki *milijon*, *tisoč*). Vsi ti izrazi so pomenski presežniki, ki izražajo absoluten, vseobsegajoč ali povsem izključevalen pomen.

Pogosto se pojavlja tudi po več jačiteljev skupaj, kar še krepi njihov učinek. Pojavljajo se bodisi kot izraz absolutne moči: »*Nikogar* ne pustim na svojo gmajno. // *Tudi* ti nisi *nikoli* hodila po moji travi, / da ne boš mislila. / *Vedno* samo po zidku. [...] *Vedno* samo po zidku.« (prav tam: 14) bodisi absolutne predanosti: »Ljubezen mi je raztrgala vse teorije. [...] Anonimen sem, to, kar sem si *vedno tako* *strašno* želel. [...] *Res* je *fantastično*, kako me zvezde jejo. / *Še in še*, *kakšna* *neskončna* hrana sem. [...] *Nič* niso ljubosumne druga na drugo, / ker smo *vsi* ljubimci. / Potem oddam deset pisem na pošto, *sama* love letters. [...] Za filozofe gre *vse* to prehitro. [...] Upam, da bom *vso* to ljubezen *lahko* *večno* vračal« (prav tam: 296–297).

Zanimiva je tudi parodija modifikacije moči v Šalamunovi »programski« pesmi *Kdo je kdo* in nekoliko manj citirani pesmi *Kaj je kaj*, kjer želi v vsakem verzu stopnjevati moč pomena *čedno*, tako da se na koncu vrne na izhodišče (prav tam: 86):

to je čedno
to je *izredno* čedno
to je *tako* čedno da človek ostrmi
nekaj *tako* čednega si želim videti *vsak* dan
dolgo časa sem si želel da bi videl nekaj *tako* čednega

to je čedno raznobarvno *in čedno*
 to je *naravnost* čedno
 to je *tako* čedno da bi človek *vse* prodal
 da bi *lahko noč in dan* gledal kako je čedno
 to je *tako* čedno da je *vse* kar se vidi okrog manj čedno
 to je čedno *in amen*
 to je čedno.

Šalamun seveda v tej pesmi kot tudi v celotni zbirki moč pomena stopnjuje tudi z izbiro ekspresivnih in nasploh pomensko nabitih, silovitih izrazov (*ostrmeti, amen* itn.), prav tako s številnimi ponavljanji (*čedno*) in drugimi besednimi in stavčnimi zvezami ter figurami in tropi, katerih analiza sega že na ožje literarnostilistično področje. Nedvomno pa lahko na tem mestu povzamemo, da je Šalamun »neverjeten prevajalec zunanje izkušnje v pesniško telo, na totalen način, brez kakršnihkoli zadržkov (to velja preveriti) in da zaradi tega pogosto misli, da je svojeglav *idiot savant*; da mu jezik proizvaja resničnost, ki se je le deloma zaveda« (Brejc 2014: 24). Na eni strani je torej za lirski subjekt značilen popoln občutek moči, na drugi pa spet popolno prepuščanje ekstatičnemu doživljanju, ljubezni. Oboje se kaže tako v rabi izrazov moči kot v izjemno bogatem besedišču. Različnim zgoraj omenjenim zvrstem znotraj slovenskega jezika se v Šalamunovi poeziji pridružujejo še številne tujke in tujejezični citati, kar pa »nikakor ne ustvarja občutka nelagodnosti, ampak potrjuje slovenski jezik v svoji polifoni strukturi« (Bandelj 2014: 229).

4 Vloga tujejezičnih citatov

Najpogostejši tujejezični citati v zbirki *Kdaj* so angleški, nato italijanski, v okviru katerih se pojavlja tudi istrobeneško narečje, sledijo francoski, nemški, latinski in hrvaški (tudi med slednjimi lahko zasledimo istrsko narečje), nekaj je še pesmi s španskimi citati in ena s poljskim.²

Bandelj Šalamunov prispevek k medkulturnosti razume »kot držo, ki verjame v uresničitev medsebojnega vpliva in sobivanja različnih kulturnih elementov, ki ne obubožajo literature, temveč jo bogatijo« (Bandelj 2014: 227). Tujejezični citati, ki so nedvomno eden od izrazov takšne drže, se pri Šalamunu pojavljajo sicer že od njegove prve pesniške zbirke *Poker* dalje, kljub temu pa Bandelj ugotavlja, da je bila pesniška zbirka *Amerika* iz leta 1972 ključna za odpiranje »zaprtega prostora Slovenije. [...] Relativnost geografskega in torej tudi miselnega ter posledično kulturnega prostora je prišla v slovensko zavest prav prek *Amerike*, z njeno energijo, ironijo in vnašanjem utopičnega značaja poezije« (prav tam: 190, 193). Drugo prelomnico pa Bandelj vidi v zbirki *Maske* (iz leta 1980), v kateri se

skozi oči osebne intimne mitologije, z zavestjo, da se od nje želi ločiti, z vrivanjem, preoblikovanjem in združevanjem simbolov iz mehiške kulture, mitologije in mistike, [...] Šalamun obrne v prikazovanje svojega odnosa do kolektivne zavesti, ki je v njegovem

² V nekaterih pesmih se pojavlja tudi več citatov v istem tujem jeziku, kar smo šteli kot enkratno pojavitev tujega jezika. Prav tako nismo opazovali pojavitev tujih lastnih imen (osebnih, zemljepisnih in stvarnih), ki so v Šalamunovi poeziji tudi zelo številna.

primeru vselej slovenska. Tako usodno je Šalamun zaoral v medkulturno ledino, da se vselej vrača v korenine svojega bivanja (prav tam: 234).

Prav to ponovno dvojnost, na eni strani razbijanje nacionalnega prostora in uhanje iz njegovih okvirov, na drugi strani pa soočanje z lastnimi individualnimi in kolektivnimi demoni ter vračanje h koreninam prav prek srečevanja z drugim, drugačnim, lahko razberemo iz izsekov, podob tujega sveta, zgodovine, mitologije, ki jih pogosto krepijo tujejezični citati. Šalamun to dosega na več načinov; pogosto so tujejezični citati v vlogi izrazitih jačiteljev moči pomena: »To je najlepša točka na zemlji / *ever, ever, ever*« (Šalamun 2011: 891); večji učinek dosega, ker se tudi v vsakdanji govorici uporabljajo v podobnem kontekstu: »[V]si tisti kleriki, ki so se zgostili ob / liberalnih mizah (ti so dobili vse nazaj, *doppio*)« (prav tam: 797); včasih pa natančneje ilustrirajo upovedeni svet oziroma omogočijo, da se z njihovo pomočjo bralec lažje vživi vanj: »Nobene *pentole* in spomina ni več, / vse je že strezaurirano. / To, *pandola*, prah, praske, / točen udarec, / *molo* in zahod sonca« (prav tam: 740).

Nasprotno se tujejezični citati lahko kažejo zgolj kot izraz, vsaj navidezne, igre besed in prostih asociacij: »Jezdimo po pasu fliša / tu so kraševci & teran / grad, rilke & brezhibne sanje / ladje & devin, roparji s črnimi robci // *schloss ab*, zakleni, dobro zakleni / *i ladri vengono come vento* / moleči prst v vis, s črnimi halbcilindri pod očmi / vdova zamenja partnerja, padli smo med slovani« (prav tam: 107). Zasedimo tudi številna mesta, ko se zdi, da pesnik interpretacijo pomena tujejezičnih izrazov povsem prepušča bralcu, s čimer ti za slednjega pridobijo vlogo posebej odprtih mest: »[K]njige *ab aeterno*, *dreams* / duh lokomotive, *max born comes in divača baby*« (prav tam: 122).

V vsakem primeru pa pesnik s tujejezičnimi citati lastno izkušnjo in izkušnjo bralca odpira za druge kulturne izkušnje, tudi zaradi te jezikovne tehnike Šalamunova poezija kljub navidezni absolutnosti ni zaprta za interakcijo z bralcem ter njuno skupno iskanje in ustvarjanje pomenov.

6 Sklep

In tu se najbrž skriva tudi odgovor na vprašanje o performativnosti Šalamunove »čiste poezije«. Ker se Šalamun v celotnem svojem opusu »igra« boga, je njegov izraz absoluten, bodisi v njegovi pokrovski, destruktivni, modernistični fazi bodisi v postmodernistični fazi od *Mask* naprej, ko se zaveda, da je maska pot osebne iskanja, ki zagotavlja, da človek ostaja človek (Kermauner 2011: 938), in ko ravno zaradi zavedanja, da ni bog, »piše poezijo, ki hočeš nočeš postaja tekst divinizacije: poezija vodi človeka iz območja človeškosti v območje božjega« (Svetina 2014: 94).

V njegovi poeziji je zato »zaključenost, a ne sklepnost« (Hart 2011: 962). Številni izrazi moči, predvsem jačitelji, in raznovrstnost jezika kažejo najbolj neposredno na Šalamunovo božansko hotenje, istočasno pa raznolikost jezika ter prisotnost različnih jezikov in jezikovnih zvrsti razkrivata tudi drugo plat človekovega zavedanja o nujnosti večnega iskanja in približevanja celoviti izkušnji. Šalamunova poezija tako še vedno oziroma še bolj intenzivno vabi pesnika in bralca, da si vsakič znova inter-

pretirata pomene, ustvarjata svoje svetove, »se igrata« boga. In v Šalamunovi zbirki *Kdaj se samostalnik bog* res uvršča v skupino tistih redkih polnopomenskih besed, ki se pojavijo več kot stokrat (108-krat). A tovrstna analiza kar kliče k primerjavi Šalamunovega korpusa s korpusi drugih pesniških bogov.

Literatura

- BANDELJ, David, 2014: Angažirana interkulturalnost Šalamunove poezije. Zvonko Kovač, Krištof Jacek Kozak, Barbara Pregelj (ur.): *Obzorja jezika/Obnebnja jezika: poezija Tomaža Šalamuna*. Zagreb: FF-press. 225–235.
- BREJC, Tomaž, 2014: Kada: sada (odlomci). Zvonko Kovač, Krištof Jacek Kozak, Barbara Pregelj (ur.): *Obzorja jezika/Obnebnja jezika: poezija Tomaža Šalamuna*. Zagreb: FF-press. 21–33.
- BROWN, Penelope, LEVINSON, Stephen C., 1987: *Politeness: Some Universals in Language Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ERJAVEC, Tomaž, IGNAT, Camelia, POULIQUEN, Bruno, STEINBERGER, Ralf, 2005: Massive multi-lingual corpus compilation: Acquis Communautaire and totale. *Archives of Control Sciences* 15. Institute of Automatic Control. 529–540.
- HART, Kevin, 2011: Kritika angleških prevodov knjig Praznik in Balada za Metko Krašovec. Tomaž Šalamun: *Kdaj. Izbrane pesmi*. Ljubljana: Študentska založba. 954–963.
- KALENIČ RAMŠAK, Branka, MARKIČ, Jasmina, PIHLER, Barbara, ŠABEC, Maja, 2013: *Hispanistična razpotja: Rojas, Cervantes, Machado, García Márquez*. Ljubljana: Znanstvena založba.
- KERMAUNER, Taras, 2011: Pesem o maskah in o nedoseženem bogu. Tomaž Šalamun: *Kdaj. Izbrane pesmi*. Ljubljana: Študentska založba. 915–938.
- KLANČAR KOBAL, Apolonija, 1998: Kontrastivna analiza intenzifikatorskih kolokacij v angleškem in slovenskem jeziku. Inka Štrukelj (ur.): *Jezik za danes in jutri*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje. 369–378.
- KOVAČ, Zvonko, 2014: Šalamunova *neoavangrda* između moderne i postmoderne. Zvonko Kovač, Krištof Jacek Kozak, Barbara Pregelj (ur.): *Obzorja jezika/Obnebnja jezika: poezija Tomaža Šalamuna*. Zagreb: FF-press. 35–51.
- KOVAČ, Zvonko, KOZAK, Krištof Jacek, PREGELJ, Barbara, 2014: *Obzorja jezika/Obnebnja jezika: poezija Tomaža Šalamuna*. Zagreb: FF-press.
- MIKOLIČ, Vesna, 2005: Izrazi moči argumenta v znanstvenih besedilih. Marko Jesenšek (ur.): *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*. Maribor: Slavistično društvo. 278–291.
- MIKOLIČ, Vesna, 2007a: Izrazi moči argumenta v turističnooglaševalskih besedilih. Irena Orel (ur.): *Razvoj slovenskega strokovnega jezika. Obdobja 24*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko. 153–161.
- MIKOLIČ, Vesna, 2007b: Modifikacija podstave in argumentacijska struktura besedilnih vrst. *Slavistična revija* 55/1–2. 341–355.
- MIKOLIČ, Vesna, 2012: Jezik bosanske in slovenske poezije Josipa Ostija. Senahid Halilović (ur.): *Bosanskohercegovački slavistički kongres: zbornik radova: lingvistika: knjiga 1*. Sarajevo: Slavistički komitet. 481–492.
- SVETINA, Ivo, 2014: Tomaž Šalamun in Dušan Pirjevec. Zvonko Kovač, Krištof Jacek Kozak, Barbara Pregelj (ur.): *Obzorja jezika/Obnebnja jezika: poezija Tomaža Šalamuna*. Zagreb: FF-press. 91–99.
- ŠALAMUN, Tomaž, 2011: *Kdaj. Izbrane pesmi*. Ljubljana: Študentska založba.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- VIČIČ, Jernej, HOMOLA, Petr, KUBOŇ, Vladislav, 2014: Automated Implementation Process of a Machine Translation System for Related Languages. *Computing And Informatics* (in print).
- WIERZBICKA, Anna, 2003: *Cross-Cultural Pragmatics. The Semantics of Human Interaction*. Second edition. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.